

Лузан, П., & Тітова, О.А. (2025). Сутність та основні ознаки технології розвитку професійної компетентності педагогічних працівників фахових коледжів. *Інноваційна професійна освіта*, 1(22), 163-173. <https://doi.org/10.32835/2786-619X/2025/1.22>

УДК 377.091.3

СУТНІСТЬ ТА ОСНОВНІ ОЗНАКИ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ
ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ
ПРАЦІВНИКІВ ФАХОВИХ КОЛЕДЖІВ

Олена Тітова,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач лабораторії науково-методичного
супроводу підготовки фахівців у коледжах і технікумах
Інституту професійно-технічної освіти НАПН України,
Київ, Україна
helena38ok@gmail.com

Петро Лузан,
доктор педагогічних наук, професор,
головний науковий співробітник
відділу фахової передвищої освіти
Інституту професійної освіти НАПН України,
<https://orcid.org/0000-0002-8853-9275>
e-mail: petr.luzan@ukr.net

Анотація. У статті визначаються особливості, характерні риси, умови застосування методу проектів у розвитку професійної компетентності викладачів фахового коледжу. Запропоновано структуру технології проектного навчання, що складається з трьох стадій (запуск проекту; виконання; захист) та дев'яти етапів, які відображають складники реальної дослідницької діяльності. Зроблено висновок про доцільність організації тренінгових занять для розвитку у викладачів інноваційних знань, умінь, навичок.

Ключові слова: технологія проектного навчання, викладач, фаховий коледж, освітній процес, проект, професійна компетентність.

Abstract. The article defines the features, characteristics, and conditions for applying the project method in the development of professional competence of teachers of a vocational college. The structure of the project learning technology is proposed, consisting of three stages (project launch; implementation; defense) and nine stages that reflect the components of real research activities. The conclusion is made about the feasibility of organizing training sessions for the development of innovative knowledge, skills, and abilities among teachers.

Keywords: project learning technology, teacher, vocational college, educational process, project, professional competence.

У Законах України «Про освіту», «Про професійний розвиток» визначено, що педагогічні працівники, задіяні до освітнього процесу, мають безперервно підвищувати свою майстерність, професійну кваліфікацію, системно опановувати інноваційні методи, форми, засоби навчання. Для цього мають бути задіяні механізми, інструментарій як формальної, так і неформальної та інформальної освіти. Мова про те, що сучасна освітня практика повинна системно враховувати як ресурси закладів післядипломної освіти, так і можливості власної методичної служби коледжу та, що не менш важливо, самоосвіти, самовдосконалення педагогічних працівників у їх професійному зростанні. Вкрай важливо при цьому забезпечити певну технологічність підвищення кваліфікації педагогічних працівників, застосування у їх професійному і особистісному розвитку таких педагогічних технологій, які орієнтовані на «гарантоване досягнення результатів... на досягнення поставлених цілей» [1, с. 11]. Натомість повсякчас у наукових працях зустрічаємо вкрай різні, інколи суперечливі положення щодо змісту, сутності, ознак, структури педагогічної технології, а наукове розуміння терміну коливається від «галузі педагогіки» до «моделі педагогічної діяльності». Справедливо виникають питання: чому наявна така строкатість розуміння терміну «педагогічна технологія»?; чому десятиліттями не вщухає дискусія про відмінність між методикою і педагогічною технологією? які основні ознаки педагогічної технології? чому методика не припускає обов'язкового досягнення мети, а педагогічна технологія гарантує досягнення педагогічних цілей? Ці та інші питання й дискусійні положення актуалізують проблему визначення змісту, сутності, структури педагогічної технології, встановлення найближчої родової та суттєвих видових ознак цього поняття.

Мета дослідження – на основі вивчення особливостей технологічного підходу в освіті конкретизувати зміст, уточнити сутність, структуру педагогічної технології розвитку професійної компетентності педагогічних працівників фахових коледжів.

Методи дослідження: для досягнення мети використано теоретичні методи (аналіз, узагальнення – для вивчення науково-методичних праць, матеріалів науково-практичних конференцій щодо встановлення рівня розробленості досліджуваної проблеми; порівняння, – задля вивчення наукових підходів щодо розв'язання проблеми; аналіз, синтез, узагальнення – задля визначення найближчої родової ознаки, суттєвих видових ознак досліджуваного поняття; емпіричні методи (педагогічне спостереження, опитування – для визначення найбільш перспективних педагогічних технологій цілеспрямованого розвитку професійної компетентності педагогічних працівників).

На українському науково-педагогічному полі значний внесок в дослідження проблеми технологічності освітнього процесу внесли такі відомі учені, як А. Алексюк, М. Артюшина, А. Ашерів, С. Гончаренко, В.

Євдокимов, О. Коваленко, А. Нісімчук, М. Носко, О. Падалка, О. Пехота, І. Прокопенко, Л. Романишина, Г. Романова, Я. Рудик, С. Сисоєва, М. Чепіль, М. Фіцула, Д. Чернілевський, О. Шпак та ін.

Для створення дефініції поняття «педагогічна технологія розвитку професійної компетентності педагогічних працівників фахових коледжів» спочатку варто дослідити родові до цього видового поняття – педагогічну технологію. Насамперед зауважимо, що малочисельними є праці, у яких висвітлюються теоретичні основи педагогічної технології. У цьому аспекті ґрунтовна, на нашу думку, наукова праця [4], у якій автори на основі узагальнення наукових підходів щодо інтерпретації досліджуваного терміну розкривають структуру та зміст поняття «педагогічна технологія». Зацікавлюють висновки авторів про те, що педагогічну технологію варто розглядати в чотирьох вимірах – наукознавчому, процесуально-дієвому, процесуально-описовому та системному. Автори переконують, що педагогічну технологію слід розглядати широко – і як нову галузь педагогіки, і як модель реального освітнього процесу, і як педагогічну систему.

Подібні думки знаходимо у праці О. Лободи [5], яка услід за М. Носко та ін. [4] також зупиняється на чотирьох окремих дефініціях педагогічної технології. І навпаки, досить вузько, на нашу думку, феномен, що обговорюється, визначається ЮНЕСКО [4]: це системний метод створення, застосування та визначення всього процесу викладання та засвоєння знань з урахуванням технічних і людських ресурсів та їх взаємодії, що своїм завданням вважає оптимізацію форм освіти.

Визнаючи безумовну вагомість для педагогічної науки наявних наукових праць, все ж зауважимо, що проблема визначення змісту, сутності, структури педагогічної технології є недостатньо вивченою і потребує застосування нових підходів щодо її розв'язання. У підтвердження цьому необхідно звернути увагу на головні (родові) ознаки, за допомогою яких учені визначають цей феномен. Наведемо найбільш відомі (обґрунтовані) дефініції. Відтак, педагогічна технологія – це: наука про розвиток, навчання і виховання особистості (А. Нісімчук, О. Падалка, О. Шпак); педагогічна система, у якій використання засобів навчання підвищує ефективність навчального процесу (І. Прокопенко, В. Євдокимов); нова галузь педагогічного знання; реальний освітній процес, побудований за певною технологією з метою досягнення заздалегідь запланованих цілей; модель (алгоритм, конструкція, стратегія тощо) освітнього процесу, що розроблена відповідно до основних положень технологічного підходу (М. Носко, С. Гаркуша, Г. Цигура); процес розробки і реалізації в освітній установі педагогічного проекту, який відображає певну систему педагогічних поглядів (С. Сисоєва); комплексна інтегративна система, що містить упорядкований ряд операцій і дій, що забезпечують педагогічне визначення, змістові, інформаційно-предметні і процесуальні аспекти, спрямовані на засвоєння систематизованих знань, набуття професійних умінь і формування особистих якостей студентів, заданих метою навчання (Д. Чернілевський); алгоритм

здійснюваних учителями та учнями спільних дій, що систематично діагностуються і спрямовані на забезпечення відповідності результату визначеній меті (М. Михайліченко, Я. Рудик) тощо.

Головним (родовим) поняттям термінів «педагогічна технологія», «технологія навчання», «освітня технологія» та ін. є технологія. У великому тлумачному словнику сучасної української мови [7, с. 1245] технологія трактується як сукупність знань, відомостей про послідовність окремих виробничих операцій у процесі виробництва чого-небудь або як сукупність способів обробки чи переробки матеріалів, проведення різних виробничих операцій. Суть цього поняття зрозуміла навіть тим, хто глибоко не знайомився з процесами виробництва. Наприклад, фахівці-аграрники знають, що *технологія* вирощування озимої пшениці передбачає певну послідовність операцій (*внесення органічних добрив – оранка – передпосівна культивування – сівба – снігозатримання – підживлення мінеральними добривами – внесення гербіцидів ...*). Якщо дотриматися агротехнічних вимог до виконання кожної технологічної операції, то можна досягти мети – запланованої урожайності пшениці. Зауважимо, що будь-яка науково обґрунтована технологія має певні характерні риси, зокрема [6, с. 10]: розподіл процесу на взаємопов'язані етапи; координоване та поетапне виконання дій, спрямованих на досягнення поставленої мети та отримання відповідних результатів; однозначність виконання включених у технологію процедур та операцій, що є вирішальною умовою для досягнення результатів; повторюваність та відтворюваність процесу отримання продукту.

Отже, технологія – це послідовне виконання заздалегідь спроектованих технологічних операцій з метою гарантованого отримання конкретної продукції. Вперше ідею технологізації навчального процесу виголосив фундатор класно-урочної системи Я.Коменський, що прагнув знайти такий «порядок» навчання, який би перетворив школу на «... типографію, де за один день не друкується ціла книга, а щодня друкують одну сторінку...» [6, с. 53]. Проте все ж реальною спробою технологізувати процес оволодіння знаннями і вміннями стало програмоване навчання.

У нашій країні елементи програмованого навчання почали застосовувати з 20-х років минулого століття, коли учені Центрального інституту праці обґрунтували науковий метод трудової педагогіки, який базувався на спеціальних програмах. За цими програмами весь обсяг робіт розчленовувався на певні операції, вказувалася тривалість їх виконання та передбачався неперервний контроль – постійний зворотній зв'язок. «Пік» поширення програмованого навчання припадає на 60-ті роки, коли воно подавалося як нове педагогічне явище, здатне на основі управління пізнавальною діяльністю тих, хто навчається, розв'язати складні дидактичні проблеми. Особливості програмованого навчання вчені вбачають в наступному[8]:

- навчальний матеріал подається учням невеликими частинами;
- кожна частина (порція) навчального матеріалу супроводжується вказівками або завданнями виконати певні дії, спрямовані на його засвоєння;

- засвоєння кожної порції навчального матеріалу перевіряється шляхом спеціального контрольного завдання;
- після виконання кожного контрольного завдання учень негайно дізнається, правильно чи неправильно він відповів (зворотній зв'язок);
- залежно від відповіді учня визначається можливість його подальшого просування;
- кожний учень працює самостійно і оволодіває навчальним матеріалом в посиленому для нього темпі;
- результати виконання всіх контрольних завдань фіксуються, вони стають відомими як самим учням, так і педагогу;
- педагог організовує навчання, надає допомогу і консультації при утрудненнях учнів, здійснює індивідуальний підхід;
- у навчальному процесі застосовуються специфічні засоби – програмовані навчальні посібники, тренажери, комп'ютери тощо.

Не вдаючись до детальної характеристики цієї педагогічної технології-піонера зазначимо, що завдяки малим крокам і оперативній перевірці засвоєного і добре підготовлені, і непідготовлені учні обов'язково засвоюють навчальний матеріал. Додамо ще один важливий момент: саме вказана технологія стала засадовою теоретичною базою для розробки методології технологічного підходу у навчанні.

І все ж, не дивлячись на те, що «Сучасна теорія педагогічних технологій ... знаходиться на третьому частково-системному етапі свого розвитку» [9, с.10], дискусія про її суть, структуру, принципи створення та реалізації не вщухає і дотепер. Зокрема, як це показано вище, відсутня єдність думок учених щодо генези і визначення поняття «педагогічна технологія». Відтак, орієнтуючись на вказані вище положення, спробуємо дати явне (експліцитне) [10] визначення поняття «педагогічна технологія» через найближчий рід і суттєві видові ознаки. Насамперед зазначимо, що довідкова література технологію витлумачує як сукупність знань, відомостей про послідовність окремих виробничих операцій у процесі виробництва чогонебудь, або як сукупність способів обробки чи переробки матеріалів, проведення різних виробничих операцій. Отже, технологія – це послідовне виконання заздалегідь спроектованих технологічних операцій з метою гарантованого отримання конкретної продукції.

Зауважимо, що будь-яка науково обґрунтована технологія має певні характерні риси, зокрема [98, с. 10]:

- розподіл процесу на взаємопов'язані етапи;
- координоване та поетапне виконання дій, спрямованих на досягнення поставленої мети та отримання відповідних результатів;
- однозначність виконання включених у технологію процедур та операцій, що є вирішальною умовою для досягнення результатів;
- повторюваність та відтворюваність процесу отримання продукту.

Як справедливо вказують учені [1; 4; 5], саме зазначені особливості технології і спричинили виникнення ідеї уподібнити навчання до виробничо-

технологічного процесу. Орієнтуючись на вказані риси, особливості та характеристики досліджуваного феномену, спробуємо дати власну дефініцію поняття «педагогічна технологія». Нагадаємо, що визначення поняття – логічна операція, яка дозволяє розкривати зміст поняття, відрізнити предмет, відбиваний поняттям, від подібних з ним предметів, установлювати значення того чи іншого терміна. При цьому будемо орієнтуватися на явне (експліцитне) визначення терміну через найближчий рід і видові ознаки [10].

Насамперед, варто визначитися з найближчою родовою ознакою. Нагадаємо, що у своїх дефініціях учені послуговуються такими «головними родами», як «система», «організація», «нова галузь педагогічного знання», «модель освітнього процесу», «педагогічна діяльність», «сукупність методів», «процес взаємодії» тощо. Не зупиняючись докладно на характеристиці кожної з названих родових ознак, дефінієнсом (визначаючим поняттям) виокремлюємо «організацію освітнього процесу»

Важливо підкреслити, що енциклопедичні словники тлумачить поняття «організація» як улаштування, упорядкування, налагоджування, приведення в систему чогось. Щодо освітнього процесу, то це цілепокладання, діагностика, прогнозування, проектування, планування, корекція, здійснення, контроль та аналіз результатів процесу оволодіння здобувачами освіти знаннями, вміннями чи навичками.

Перейдемо до обґрунтування суттєвих видових ознак. Наамперед, вкрай важливою істотною ознакою педагогічної технології, яку маємо відобразити у визначенні поняття, слід виділити *етапність*, *циклічність освітнього процесу*. Жорстка послідовність певних етапів засвоєння навчального матеріалу (жорсткість у тому, що перейти до вивчення наступного етапу можна лише при засвоєнні попереднього) передбачає конкретне визначення засобів взаємодії учасників освітнього процесу на кожному етапі. Нагадаємо, що саме дозованість навчального матеріалу, покрокове виконання програми є головною особливістю програмованого навчання.

Більшість учених, які вивчають проблему технологічності навчання, однозначно наголошують, що орієнтація навчальних цілей, а разом з ними і всього ходу навчання на *гарантоване досягнення результатів* є провідною рисою педагогічної технології. Крім того, педагогічна технологія має передбачати формулювання цілей через результати навчання, які виражаються в діях здобувача освіти, постійно перевіряються для корекції як методики, так і власне результатів. Мова про те, що для формулювання навчальних завдань вартує використовувати слова, які позначають конкретні дії (перерахувати; описати; назвати тощо) [26; 60]. А тому наступною суттєвою ознакою педагогічної технології виділяємо *конкретність навчальних цілей*.

Природно, педагогічна технологія має бути створена на ідеях відтворюваності: кожен вчитель чи викладач повинен мати можливість її ефективно застосувати. Зважаючи на це, істотною ознакою педагогічної технології є конкретно виписані чіткі процедурні характеристики,

застосування яких гарантує досягнення результатів. Отже, на науковій основі спочатку треба розробити *проект* такої організації навчального процесу, що передбачає «... чітке та неухильне виконання певних навчальних дій в умовах оперативного зворотного зв'язку» [12, с. 907]. А якщо розроблено такий проект, то педагогічну технологію можна тиражувати, переносити в інші умови, відтворювати тощо.

У даному разі доречно зауважити, що сьогодні відсутність конкретних, чітко виписаних, простих і зрозумілих пересічному педагогу проектів педагогічних технологій призводить до загострення суперечностей між педагогічною теорією і практикою: захищаються дисертації з проблем технологізації навчального процесу, випускаються енциклопедії педагогічних технологій, розробляються їх класифікації та структурні моделі, але поки-що наукові результати у цій галузі не достатньо «заземляються» в реальному професійно-технічному училищі, коледжі чи університеті. Вчені повсякчас звинувачують педагогів-практиків у тому, що сьогодні підготовка фахівців здійснюється на засадах застарілих педагогічних концепцій, ідеях зунівського чи репродуктивного навчання. Натомість практиків не задовольняє сучасний науково-методичний інструментарій щодо впровадження педагогічних технологій, який, здебільшого, має на меті переконати педагогичний загаль у важливості та доцільності застосування тієї чи іншої технології (найчастіше сьогодні їх називають «інноваційними»), задекларувати педагогічну інновацію. Крім того, науковці детально виписують, якими знаннями, уміннями, здатностями будуть володіти учні/студенти, які якості будуть сформовані у вихованців, якщо застосувати технологію тренінгового (чи ситуативного, контекстного, проектного і т. ін.) навчання, які особливості, характерні риси тієї чи іншої технології тощо, але досить узагальнено виписують конкретні навчальні процедури. Мова про те, що відтворюваність задекларованих, виписаних у дисертаціях чи монографіях педагогічних технологій вкрай низька.

Але нині спостерігаємо досить несподіваний, на нашу думку, шлях розв'язання наголошеної суперечності: активно проектувати педагогічні технології стали вчителі, майстри виробничого навчання, викладачі професійних і фахових коледжів. У матеріалах всеукраїнських науково-практичних конференцій, мережі Інтернет можна зустріти зразки проектів різноманітних технологій оволодіння студентами предметами природничо-математичної, суспільно-гуманітарної, загально-професійної, професійно-теоретичної підготовки. Не коментуючи якісну складову цих проектів, варто сприйняти «технологічну активність» педагогів-практиків як суттєве зрушення в діяльності закладів професійної освіти.

Проте варто сказати, що досягнення навчальних результатів насамперед залежить не тільки від якості дидактичного проекту, деталізації навчальних завдань, оперативного зворотного зв'язку чи технічних засобів навчання, а й від майстерності викладача створювати особистісно-розвивальні ситуації. У підтвердження цьому наголосимо, що освітній процес – це педагогічна взаємодія вихователів і вихованців, спрямована на

досягнення поставлених цілей. Педагогічна взаємодія своєрідна: її зміст та способи визначаються завданнями навчання, виховання і розвитку особистості учнів. Безперечно, вказану позицію також маємо врахувати у визначенні досліджуваної категорії.

Якщо проаналізувати вказані провідні ознаки педагогічної технології з позиції системного підходу, то варто погодитися з тими ученими, які вбачають у ній систему. Нагадаємо, що поняття про систему ґрунтується на трьох положеннях [2]: 1) система утворюється сукупністю (множиною) елементів, що мають зв'язки між собою; 2) ця сукупність утворює єдине ціле, тобто видалення одного з елементів сукупності порушить властивість цілісності; 3) утворене сукупністю елементів єдине ціле має певну мету або призначення, властиве для всієї сукупності елементів, а не для якоїсь комбінації з них.

Слід вказати що педагогічна технологія розвитку професійної компетентності педагогічних працівників фахових коледжів як поняття «вбирає» в себе усі перераховані суттєві видові ознаки. Але, крім того, у розвитку професійної компетентності педагогічних працівників така організація освітнього процесу є конструктом, що поєднує можливості формальної, неформальної, інформальної освіти у єдину систему підвищення кваліфікації [2], а тому це положення виокремлюємо суттєвою видовою ознакою досліджуваного поняття.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, з наведених вище міркувань маємо уточнити сутність поняття «педагогічна технологія розвитку професійної компетентності педагогічних працівників фахових коледжів» в таких аспектах:

- педагогічна технологія – це особлива організація освітнього процесу;
- за технологічного підходу освітній процес має бути чітко спрямованим на досягнення поставлених цілей;
- для впровадження педагогічної технології маємо заздалегідь, на науковій основі розробити проект;
- проект має відобразити педагогічну технологію як систему з детально виписаними складовими, етапами, процедурами тощо;
- маємо врахувати, що гарантоване досягнення результатів навчання можемо досягти за умови поєднання механізмів формальної, неформальної й інформальної освіти в єдину систему.

Дефініцію досліджуваного поняття уточнюємо у такий спосіб: педагогічна технологія розвитку професійної компетентності педагогічних працівників фахових коледжів – це *цілеспрямована організація освітнього процесу, яка відображає науково обґрунтований проект логічно структурованої педагогічної системи для гарантованого досягнення запланованих результатів навчання, виховання та розвитку особистості в системі формальної, неформальної та інформальної освіти.*

Перспективи подальших наукових пошуків будуть присвячені розробленню проектів інноваційних педагогічних технологій.

Список посилань

1. Прокопенко І. Ф., Євдокимов В. І. Педагогічна технологія. Харків. Основа, 1995. 105 с.
2. Тітова, О. А., Лузан, П. Г., Пащенко, Т. М., Мося, І. А., Остапенко, А. В., & Ямковий, О. Ю. (2023). Система розвитку професійної компетентності педагогічних працівників фахових коледжів в умовах пандемії, воєнного та повоєнного часу: монографія (О. А. Тітова, ред.). ІПО НАПН України. <http://lib.iitta.gov.ua/738694/>.
3. Михайліченко М.В., Рудик Я.М. Освітні технології: навчальний посібник. – К.: ЦП «КОМПРИНТ», 2016 – 583 с.
4. Носко М. О., Гаркуша С. В., Цигура Г. О. Педагогічні технології: поняття, структура та зміст. Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» ім. Т. Г. Шевченка. № 8 (164). С. 3–11.
5. Лобода , О. (2023). Теоретичні аспекти використання педагогічних технологій у початковій школі. *Матеріали конференцій МЦНД*, (12.05.2023; Чернігів, Україна), 174–176. вилучено із <https://archive.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/view/565>
6. Komensky Y. A. Pansofi cheskaya shkola, to est' shkola vseobshchei mudrosti (Pasophic school that is the school of total wisdom). Izbrannye pedagogicheskie sochineniya, Moscow, 1982, Vol. 2, pp. 44–98.
7. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ “Перун”, 2003. – 1440 с.
8. Лузан П.Г., Ільїн В.В., Іщенко Т.Д., Пастушенко М.М. Засоби навчання в аграрних навчальних закладах (Методичний посібник для науково-педагогічних працівників та викладачів аграрних вищих навчальних закладів) Київ: Аграрна освіта, 2005.– 56 с.
9. Нісімчук А.С. Сучасні педагогічні технології: Навчальний посібник / А.С. Нісімчук, О.С. Падалка, О.Т. Шпак. – К.: Видавничий центр ”Просвіта“; Пошуково-видавниче агентство ”Книга Пам’яті України“. – 2000. – 368 с.
10. Павлов В. І. Логіка у запитаннях, відповідях і аргументаціях: навч. посібник. Київ: Центр учбов. літ., 2008. 408 с
11. Морська Л.І. Інформаційні технології у навчанні іноземних мов: Навчальний посібник. – Тернопіль: Астон, 2008. – 256 с.
12. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

